

MINDEN KOR NEHÉZ A MAGA MÓDJÁN

Beszélgetés Saitos Lajos költővel

Mintha tegnap lett volna: kimegyek a fehérvári Árpád Szállónak a konyhájába, s ott látok egy akkor már kopaszodó embert. 1976 szeptemberét írtuk. S a közös konyha másik résztvevőjéről gyorsan kiderült, hogy kicsoda: verseket ír. Én meg versekről írok – mondhattam volna neki, de fogalmam sincs már, miket mondtunk egymásnak. Meg ott volt az ügyvéd, Sárkány Márta is, akiről ekkor még nem lehetett tudni, hogy majd ír – legfőképpen prózát –, ám gyönyörű kisbabáját, Katát valamennyien megcsodáltuk. Persze nemcsak Lajosnak kezdett hullani a haja abban az időben, de Heinrich Péternek is, aki ugyancsak az albérlők házában lakott akkor kis családjával. Pártállamunk és tanácsunk szép kezdeményezése volt ez a szállás, s onnan viszonylag gyorsan lehetett lakáshoz jutni. (Nekünk jó két év alatt sikerült, s lányunk már a Komját – most Pilinszky – térre született, persze a fehérvári kórházban.)

De térjünk vissza Saitosra. Nekem már az első percben rokonszenves volt, ahogy beszélt versről és magáról, illetve kettejük viszonyáról. Éreztem, hogy olyan ember, aki nem bír líra nélkül élni. Az is jellemző, ahogy megfog egy verseskötetet. Nem tudom leírni pontosan, de van ebben a mozdulatban valami rejtett elegancia, meg persze irigység is, ha nagy költő kötetét lapozgatja...

És később mi is lapozgathattuk köteteit. *Elvétett ünnepeink* (1993), az *Éhségben, szomjúságban* (1997), az *Ezredvégi apokrif* (1999), az *Évszakok hullámverése* (2001) és a *Por Isten szemében* (2004) után a hatodikát, az *Át a mezőn* (2007) című versválogatást. És magába szívta a magyar líra szép hagyományát, hogy majd jeles elődeinek és kortársainak, Nagy Lászlónak, Juhász Ferencnek, Csoóri Sándornak, Fodor Andrásnak, Serfőző Simonnak és Bella Istvánnak, s hogy a legnagyobbat ki ne felejtsem, Illyés Gyulának az útját tekintse követhetőnek. Ám a finnek vagy az észtek mellett kitekint másfelé is: a hatodik kötet címét is adó verset például a csuvasok oroszul író költőjének, Gennadij Ajginak, pontosabban az emlékének szenteli. Itt is jól látjuk, hogy miképpen oltja be modern versét a népköltészet elemeivel Saitos Lajos, s hogy miképpen szervesül mindez át úgy, hogy a legszemélyesebb vallomás legyen belőle. „Huss – így tűnik el / harmadfű-csikókorod lábnyma is // ami át meg át vezetett a szittyá mezőn”.

– **Először talán a nevedről. Honnan az i-s változat?**

– Volt a magyar irodalomnak egy legendás alakja, akiről tisztelői „egyetemet” neveztek el, a Kormos egyetemet. A költő Kormos István sokat tett sokunkért. Én is följártam hozzá a Móra Kiadó szerkesztőségi szobájába tanácsért, s aki kiadatta volna verseimet, ám sajnálatos eset, mire sorra kerültem volna, meghalt. Egy alkalommal azt kérdezte tőlem, mert akkor még „j”-vel írtam a nevemet, hogy rokona vagyok-e Saitos Gyulának, aki József Attilát közölte makói lapjában. Mondtam: nem. Erre ő: kár. S ebbe a „kár”-ba sok minden beleérthető volt a hetvenes években. Javaslatát, hogy egy kicsit régiesítsek nevemen, elfogadtam. Ilyetén mondhatom, hogy Kormos volt az irodalmi névadó keresztapám. Azóta ezt a változatot használom irodalmi közléseimnél.

– **Honnan ez a sokféle érdeklődés? Meséj kicsit a gyökerekről!**

– Mindkét – apai és anyai – ágon földművesek voltak a felmenőim, de többnyire olvasott parasztok. Mint anyai nagyapám, néhai id. Hamar János, aki nagy mesemondóként volt híres szülőfalumban, Soponyán. A mestergerendán a Biblia mellett volt pár szépirodalmi és történelmi könyve is. Ám meséit, történeteit mindig „fejből fújta”, mint a Kalevala-énekesek. Vagy említhetném apai nagyanyámat, Hegedűs Juliannát, akinek a nevéből ítélve énekmondók is lehettek felmenői közt. Sajnos őt korai halála miatt nem ismerhettem. Hamar nagypapa – ahogy errefelé mondtuk – sok mindenre megtanított, még citerázni is, de ezt a muzsikát a szintén Hamar János nevezetű nagybátyám vitte tőkélyre, egészen a Népművészet mestere címig. Anyánk legtöbbször közmondásosan beszélt otthon, s ha valakit helyre

kellett igazítani közülünk – három testvér közül –, mindig volt egy megfelelő szentenciája. Talán ezért is történt, hogy tizenhét évesen saját aforizmákat kezdtem közölni a megyei lapban. Ez a tömörítési igény mutatkozott aztán meg korai haiku verseimben is.

– Kiket tartasz mestereidnek?

– Mestereim sokan voltak, mert tanulni mindenkitől lehet és érdemes. Anélkül, hogy megbántanék valakit egy hevenyészett felsorolással, csak közvetlen segítőtímet említem. A már szóba hozott Kormos István mellett ne feledjem, hogy az első „élő” költő, akit megismertem, Takács Imre volt. Falumban, a gyermekvárosban nevelősködött, s mindenki tudta róla, hogy író, no és kosárfonó, citerás nagybátyámmal, aki szintén űzte a vesszővonás mesterségét, jól megértették egymást e téren. A költő Takács-csal már később, irodalmi próbálkozásaim során kerültem kapcsolatba. Mint, szintén hazai pályán, Kalász Mártonnal is. Akkoriban nem volt ennyiféle folyóirat. Évente, két évente kiadtak a megyében egy-egy irodalmi antológiát, s ezzel az irodalmi támogatás ki is merült. Mi, fiatalok, jelígy pályázat útján juthattunk megjelenéshez. Egy alkalommal azt mondja nekem Marci: megismertem a verseidet a stílusodról... Mit monddjak: jólesett. Sokat jártam a verseimmel Bella Pistához, aki kemény kritikával illetett, s megszívlelendő tanáccsal látott el mint „sárreitei” földijét. Legtöbbször talán a Somogyban jelentem meg, Fodor Andrásnak köszönhetően. Kormos mellett ő volt még, aki sokat tett értünk, fiatalokért. A legrangosabb megmérettetésem mégis a Fiala Művészek Klubja pályázatán történt, ahol évente írtak ki költői versenyt pályakezdőknek, s ezerháromszáz jelentkező közül tizenhármunknak szerkesztettek egy antológiát, persze, néhány prózással egyetemben. Az egyik bírálónk Ratkó József volt, a könyv lektora pedig Vasy Géza. S így eljutottam a sorolásban a közvetlen elődökhöz, a Hetekhez és a Kilencekhez. El kell mondanom, hogy mindezen pályatársak mellett sokat tanultam a világlírából is. Az Európa Kiadónak több nagyszerű sorozata volt. Ezekre már fiatalon ráakadtam, főleg a Napjaink költészete – a bikasorozat volt a bibliám. Az ott megjelent, akkori élő klasszikusok közül talán Auden és Vasko Popa hatottak rám szikár költőiségükkel. A másik pedig az Új Pegazus volt, e sorozatban is remekebbnél remekebb költőket ismerhettem meg a mediterrán déliektől egészen a skandinávokig, a költők színe-javát. S hogy kitől lehetett/lehet még tanulni, mondom: mindenkitől, egy kis akarással. Most főleg a fiatal költőinket olvasom nagy élvezettel és szeretettel. Azokat a pályatársakat, akiket nem terhel indulásukban egy megkeseredett nehéz kor. Bár minden kor nehéz a maga módján...

– Milyen tájak hatottak rád elsősorban?

– Mezőföldi – félig-meddig alföldi – emberként mindig vonzottak a hegyek és tengerek. Utazásaim során volt részem látni a természet több csodáját is, a Pirintől a Fekete-erdőn át a sarkkörig, az Adriától a Balti-tengerig. Vagy éppen Erdély szép tájaitól – ahová Károli-Bibliát vittünk barátommal –, el egészen Nyugat-Európáig. De szívemnek mindig is a mi hegyeink voltak a legkedvesebbek; a Vértes és a Bakony. A Balaton-felvidéket sokszor és sokat bejártam. Tihanyba már fiatalon elmentem Amerigo Tot kiállítását megnézni. Ezekből az élményeimből több versem is készült. Aztán kétlakivá váltam: feleségem, Klára született balatonkenesei. Mostanság leginkább az ő nagyapai házában érezzük jól magunkat a forró nyarakban.

– Emlékszel-e arra a pillanatra, amikor először írtál verset?

– Általános iskolás koromban, talán hetedik-nyolcadikos lehettem, vettem papírra az első írományomat, amit jószerevével versnek lehetett nevezni. Persze, azóta is asztalfiókban lapul...

– Tanulmányaid előbb másfele vittek. Aztán újságíró lettél. Mindezek a tények segítették vagy gátolták költői utadat?

– Mindig is újságíró szerettem volna lenni. Már egészen fiatalon tudósítottam a megyei lapot, s egy tehetségkutató pályázaton eredményesen szerepeltem, így a „szamárlétrát” végigjárva, bejutottam a MÚOSZ képzési rendszerébe. Azért mondom így, mert ekkor még nem nagyon volt felsőfokú

médiaképzés, viszont kötelezték a gyakornokokat valamilyen felsőfokú képesítés megszerzésére. Többen a könnyebb megoldást választották, s a marxista esti egyetemet célozták meg. Nekem már volt bizonyos műszaki képesítésen, s gimnáziumi érettségim, ezért úgy gondolkodtam, legyen egy valamire való szakmám is, ezért felsőfokú energiagazdálkodást tanultam. S jól gondoltam, mert pályakezdőként elkövettem azt a hibát, hogy katolikus lapba is írtam. De nem akárhová, és főleg nem akármit. Rónay György közölte verseimet a Vigiliában. Az ő révén ismertem meg Pilinszky Jánost. S egy kiváló fehérvári író, Szarka Géza nekrológját én írtam meg Rónay kérésére. Így aztán külsőzni külsőzhettem, de főhivatású státust nem kaptam az újságírás terén. Csak a rendszerváltást követően kapcsolódhattam be különböző lapalapításokba. Egyik ilyen újság az Új Hírek volt. Soha annyi író-költő nem leledzett még szerkesztőségben, mint ennél a több megyés napilapnál. A legendás Illés Sándor főszerkesztő mellett dolgozott Szapudi András író, helyettes főszerkesztőként. A vezető lapszerkesztők közt pedig ott volt Péntek Imre, Vaderna Jóska, a délvidéki Fenyvesi Ottó és az erdélyi Pethő László is. Nagy volt a kihívás, aztán a lap megszűnése után megmaradt a költői barátság köztünk.

– *Testvéred, Káliz Sajtos József is ír. Milyen a szakmai kapcsolatok?*

– Testvérien ambivalens. Kezdetben megmutatta az írásait, mint ahogy mások is tették, mondjuk: Vaderna és Parti Nagy Lajos – barátilag. Aztán testvérem is megtalálta a számára legmegfelelőbb elfoglaltságot, különösen a nyelvészkedés és kutatás területén.

– *Gyakran látlak templomban. Mit ad számodra a hit?*

– Minthogy felmenőim nyakas kálomisták voltak, ez a tény meghatározta neveltetésem is. Annak idején áhítattal ittuk az Erdélyből származó Gáspár János tiszteletes igehirdetését, apánk, aki kissé meghasonlott hívő volt, csak nagyünnepeken ment templomba, de mindig megkérdezte: mi volt a textus, s be kellett számolnunk. Aztán meg kell említenem Vajna Lajos lelkész nevét, aki miután megtudta, hogy verseket írok, saját könyvtárából ellátott olvasnivalóval, ő nyomta kezembe először Nagy László köteteit, s később pedig Lajos bácsi volt az eskető lelkészünk. Ha mindezt, amit eddigi kérdéseidre elmondtam, végig gondolom, azt kell mondanom: ez volt az én bizonyágtételem. S talán a hívő hitetlenségem vitt mind előbbre – Szép Ernővel szólva – ezen a „be ronda” pályán.

– *Milyen munkáid foglalkoztatnak mostanában?*

– Nyugdíjasként végre azt csinálhatom, amihez mindig is nagy kedvvel ragaszkodtam, nem kell a napi „muszos” anyagok mellett időt rabolnom verseimre. S az eddigi köteteim mellé továbbiak megjelenését tervezgetem. Vannak új verseim, kiadásra váró cikkeim, jegyzeteim, interjúim. Pályám során számos kiválósággal találkozhattam, beszélgettem Grendel Lajostól Gergely Ágnesig, Lator Lászlóig, Kabdebó Tamástól Kányádi Sándorig és Serfőző Simonig. Nem is szólva azokról az írókról és költőkről, akik szűkebb pátriánkhoz, megyénkhez vagy a két szomszédvárhoz, Fejérhez és Veszprémhez valamilyen módon kötődnek, akár kétlakian is, mint jómagam.